

ВИСНОВОК

наукового керівника щодо виконання індивідуального плану освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії та роботи над дисертацією

Бакірова Дениса Руслановича

"Богословська антропологія політичного представництва",

яка подається на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 - Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 - Філософія

Бакіров Денис Русланович у 2017 році закінчив бакалаврат Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за спеціальністю "Інформатика", а у 2019 році магістратуру за спеціальністю "Міжнародні економічні відносини". З жовтня 2019 року до вересня 2023 року навчався в аспірантурі на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 - "Гуманітарні науки", за спеціальністю 033 - "Філософія". З 2019 року працює викладачем на кафедрі теорії культури та філософії науки, філософського факультету.

Навчальна складова індивідуального плану виконання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії Бакірова Дениса Руслановича виконана вчасно та у повному обсязі.

Робота Бакірова Дениса Руслановича над темою дисертації почалася з дослідження та аналізу наукової літератури, присвячений теорії політичного представництва. Це пов'язано з необхідності розробити чіткий теоретико-методологічний інструментарій для подальшої роботи. Перший і ключовий термінологічний елемент роботи - поняття "слово". Бакіров вивчив праці Олександра Потебні та Густава Шпета і продемонстрував спадкоємність між їхніми рецепціями поняття "внутрішня форма мови" з лінгвістичної теорії

Вільгельма фон Гумбольдта. Потебня забезпечив Бакірова теорією метафорично-репрезентативної сутності "слова". Бакіров вбачає в роботі Шпета кульмінацію логоцентричного прочитання Г. В. Ф. Гегеля, де в центрі історичного розвитку "духу" лежить "слово". У такому прочитанні "слово" постає як конституювальне стосовно реальності, "слово" створює світ через метонімічно-репрезентативну роботу "духу", що гіпостатизує інше. Друге ключове поняття, розроблене Бакіровим - "ім'я" - проливає світло на політичний аспект репрезентації. Для цього завдання, Бакіров вивчив праці про ім'яслав'є Сергія Булгакова та Олексія Лосєва. Булгаковське розуміння "імені" як "словесної ікони" дало змогу Бакірову описати стосунки між політиком і тими, від чийого "імені" він діє, в термінах замісної метонімії: (1) репрезентовані перебувають в "імені" політика; (2) політик тримає в собі "ім'я" репрезентованих; (3) сам політик є "ім'ям", живою "словесною іконою", що зображає тих, кого він репрезентує. Метонімія, акт "духу", робить реальною смислову і дійсну присутність іменованих одне в одному. "Дух" перетворює "обмін іменами" на "обмін якостями", корінний у каральному заміщенні людського гріха на божественне безсмертя в Ісусі Христі, у "Слові Божому". Цей теоретико-термінологічний фундамент дозволив Бакірову розробити науковий метод для пояснення та оцінки політичного режиму Російської Федерації за президента Володимира Путіна. Бакіров ввів питання освіти як головну оптику для вивчення Путінізму. Таким чином, відправною точкою аналізу стає факт того, що Путін здобув освіту і досвід роботи агента КДБ. Ключова особливість секретної поліції - недовіра до публічного дискурсу, до порядку слів, до мови, що повністю виключає роль політичного в державотворенні, слово "політик" стало знущальним обзиванням; Путін почав хвалитися тим, що він не "політик", а "силовик". Бакіров досліджував свідчення Варлама Шаламова з ГУЛАГу про стосунки між "політиками",

"силовиками", і "блатарями". Бакіров запозичив шаламовський термін "воля" для його антропологічної концептуалізації за допомогою таких теоретико-термінологічних конструкцій як природна тридільна тричастинна соціальна ієрархія Платона, *gnome* Максима Сповідника та *Willkuhr* Г.В.Ф. Гегеля. Без підпорядкування логіки публічному політичному спілкуванню (*logos*), "воля" (*thymos*) обирає союз з "еросом" (*epithymia*) і перетворюється на свавілля (*gnome*, *Willkuhr*). З цієї дихотомії "слова" і "волі" Бакіров виводить протиставлення між "православною" і "неправославною" теоріями політики. Виходячи з окресленої "православної теорії політики", Бакіров розробляє "антропологію представницької демократії". Для цього Бакіров спирається на праці Роуана Вільямса *The Edge of Words* і *Christ the Heart of Creation*. Для опису номінальної сторони представництва, Бакіров запозичує поняття "невласно-пряма мова" з філології, відкрите Густавом Флобером. Для опису корпоративного боку представництва, Бакіров запропонував політичне прочитання теорії "карально-замісного спокути", розробленої Жаном Кальвіном. "Дух" проводить представництво з відправної точки "обміну іменами" до фінальної точки "обміну якостями", з *communicatio nominum* до *communicatio idiomatum*. У такий спосіб запропоновано православну реабілітацію ім'яслав'я і кальвінізму як полюсів любові, що розкривають полюси любові як "буття-друг-у-другому": наших "імен" у молитвах одне одного і нашого відбування покарання за гріхи одне одного.

На наступному етапі роботи, Бакіров запропонував генеалогію історичного тріумфу цієї моделі відносин влади в політичному устрої Європи: від використання репрезентації як інструменту "волі" до підпорядкування "волі" відносинам репрезентації. Іншими словами, Бакіров довів, що траєкторія розвитку західного державотворення - це перехід від інструментального до конституювального значення політичного представництва. Бакіров побудував

послідовність, де різні суспільства поміщені як "щаблі" цього історичного розвитку: сатрапська репрезентація в Персії, синекдохальна репрезентація в Греції, метафорична репрезентація в Римі. Важливою віхою в цій історії є народження християнської церкви, "Тіла Христового", конституйованого відносинами представництва між "главою" Христом і "членами" християнами. У такий спосіб виникла нова модель відносин із владою. Бакіров виокремлює важливі грані цього нововведення. Кінець Римської Республіки був змичкою божественності та представництва в особі імператора Октавіана Августа, титулованого як *divi filius* і *tribunis plebis*. Християни перевернули цю змичку, затвердивши Христа як Сина Божого через те, що він був втіленням історичної дії Юдейського Бога, акту представництва тих, хто не може представляти себе. На заході, Тертулліан оформив цю змичку концептуально, описавши Бога як Трійцю репрезентаторів (*repraesentor*), які перебувають у відносинах репрезентації (*repraesentatio*). На сході, ключем до розуміння стосунків між божественною і людською природою і між Особами Трійці став термін *perichoresis*, "взаємопроникнення". З юридичного погляду, процес історичного втілення цієї онтологічно-конституїтивної ролі репрезентації в конкретних політичних формаціях пов'язаний із процесом "деприватизації" римського приватного та корпоративного права, де й містилися паростки принципів репрезентації: *quod omnes tangit* (суверенітет установчої влади), *plena potestas* (суверенітет заснованої влади), і *corpus* (суверенітет конституції). У католицтві, епохальним досягненням стала праця Франциско Віторії, який обґрунтував конституїтивне значення акту представництва в політиці. У протестантизмі, Жан Кальвін наголосив, що ключовим значенням спасіння у Христі є подія *substitution penale* як форма відносин між верховною владою Бога і людством. Бакіров припускає, що кальвіністські ідеї вплинули на Томама Гоббса за посередництвом пуританізму, наприклад, роботи Томаса

Гудвіна *Christ Set Forth*. Досягнення Гоббса - конституціональна теорія, заснована на акті одностороннього контракту між індивідами і Сувереном. Руссо радикально реагує на гоббсівську теорію і пропонує протилежну тезу неможливості (і тому небажаності) делегування суверенітету від народу до представника. Сієйє зумів збалансувати суверенітет народу і влади за допомогою ідеального конституційного "рівняння" між ними, однак він не зумів подолати контрактне розуміння конституції. Гегель став тим, хто концептуалізував конституційні відносини між народом і владою як процес і як самоціль, причому творчий процес медіації, що створює і народ, і владу з нічого, як акт Духа. Бакіров закінчує цю дискусію своєрідним прочитанням Філософії права Гегеля, пропонуючи утворення "волі" через діалектику між номіналістською репрезентацією через ідеологічні партії та корпоративною репрезентацією через структури громадянського суспільства.

На останньому етапі роботи, Бакіров продемонстрував православний фундамент представницької демократії, спираючись на праці Дітріха Бонхофера, Вінсента Тейлора, Дороте Золле, Ганса Урса фон Бальтазара, Олівера О'Донована і Роуана Вільямса. З погляду еклезіології, Бакіров вказує на коріння західної моделі політичної репрезентації в ієрархічній структурі церкви, що ґрунтується на представницькому акті єпископа, чий авторитет пов'язаний з тим, що він уможливорює локальний євхаристійний обмін - він має право представляти очолювані ним громади на соборах, оскільки він відвідує їх, аби скуштувати їхнє життя - їхні дари та гріхи. Бакіров описав літургійне життя православної церкви як систему репрезентації, де грішники представлені Судді як праведники завдяки тому, що вони представлені за посередництвом святих, які клопочуться за них. Таким чином, літургійний акт церкви є актом заступництва один за одного, що починається від номінального згадування імен один одного в наших молитвах перед Богом і корениться в

граничному акті Євхаристії - в обміні безсмертного Тіла Христа на наші гріхи. Бакіров інтерпретував служіння Христа як акт політичного представництва, у центрі якого стоїть не "воля", а "ім'я". Він стає жертвою волі змовників і волі натовпу - безсловесного і непублічного способу ухвалення рішень. Христос діє в Ім'я Бога і в ім'я людей, але він не виконує "волю" людей. Це означає, що він поєднує в собі офіси Пророка і Священика. Він публічно декларує і вчить про свою політичну програму про "царство небесне", таким чином діючи від імені Бога. Так само він публічно віддає себе в жертву замість людей. У цьому поєднанні, перші християни впізнали істинного Царя Іудейського. Таким чином, Бакіров показав, що західна модель стосунків влади з людьми як стосунків представництва корениться в замісному спокуті, здійсненому Христом, для якого акт солідаризації з людьми, акт "обміну іменами", спричинив відбування покарання за людський гріх та дарунок свого життя людям.

Під час навчання в аспірантурі Бакіров Д. Р. набув цілу низку компетентностей, необхідних для дослідницької роботи, опанував навички, якими належить володіти досліднику у галузі гуманітарних наук в повній мірі. Зокрема Бакіров Д. Р. засвоїв необхідні теоретичні знання та навички, що необхідні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних суспільних проблем за допомогою інструментарію філософського мислення, а також розв'язання актуальних наукових проблем сучасної філософської думки, теоретичних підходів та методологічних засад наукових досліджень, підготовки власних наукових статей з належним представленням отриманих результатів українською та англійською мовами. Про що свідчать відповідні публікації у фахових виданнях, де викладені основні положення дисертаційної роботи. Працюючи над дисертацією, Бакіров Д. Р. проявив себе працелюбним, вдумливим, талановитим дослідником та оригінальним філософом з широкою

науковою ерудицією та потужними творчими здібностями. Він бере активну участь у науковому та громадському житті кафедри і університету про що свідчить успішна викладацька діяльність.

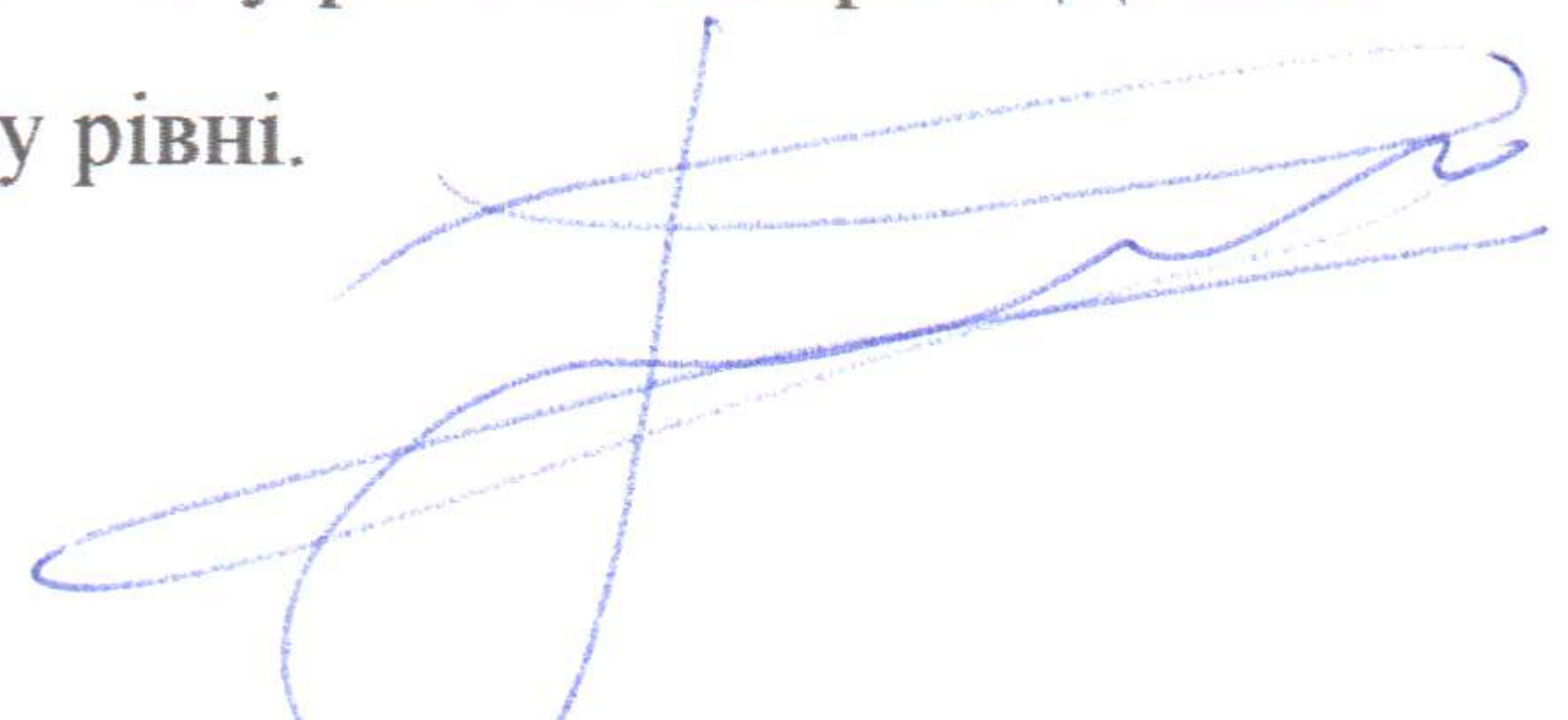
Денис Русланович особисто провів сплановане дослідження. В достатній кількості проаналізував оригінальні статті, монографії, книги, рецензії та оглядові статті для належного обґрунтування та представлення цілісної дослідницької праці з урахуванням актуальних досліджень релевантних тем дисертації.

Дисертаційне дослідження Бакірова Дениса Руслановича є самостійною науковою роботою здобувача. Представлені у роботі матеріали є особистим внеском здобувача у дослідження богословської антропології політичного представництва, що має велике значення для збереження демократії в умовах російсько-української війни. Висновки, сформульовані автором, відзначаються обґрунтованістю, зваженістю та високим рівнем філософської концептуалізації.

Вважаю, що наукова складова індивідуального плану роботи Бакірова Дениса Руслановича виконана повністю та на високому рівні.

Науковий керівник:

доктор філософських наук, доцент кафедри
теорії культури та філософії науки

Олександр ФІЛОНЕНКО

Підпис Олександра Філоненка засвідчую

Начальник відділу кадрів

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

Олена ГРОМИКО